

# בעקבי הראשונים

"ללכת בעקבי הראשונים אריות שצחצורה • גאוני הדורות בעלי גבורה" (לשון הרמב"ן בהקדמה לפירושו)

• גליון המאה

עיון בפשוטו של מקרא בעקבות רבותינו, רש"י ובעלי מחלוקתו

• יורא תשפ"ז

אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשֵׂו פֶלֶא וְאִם לֹא אֶדְעָה: (יה, כא)

**ארדה נא:** למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא צראיה, הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה (לעיל יא, ה).  
דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשיהם.

## עיון במקורות רש"י

ועל פי פירוש המדרש לעיל, מפרש רש"י גם כאן את לשון 'ירידה', שהכל כוונה אחת. אלא שכאן מוסיף רש"י פירוש נוסף, ופירוש זה לא מצאנוהו במדרשים, אלא פירוש של רש"י הוא בדרך הפשט.

וצריך לדעת מדוע לעיל לא פירש רש"י עוד פירוש אחר. ואולי כיון ששם התפרש הדבר להדיא במדרש, לא הוסיף רש"י על פירוש חז"ל, אבל כאן שלא פירשו חז"ל כלום, יש מקום לפרש או כפירושם לעיל, או שאדרבה, כיון שכאן לא התפרש בדבריהם כמו שם, בהכרח שכאן ניתן לפרשו גם כפשוטו.

ואפשר עוד, שלעיל אי אפשר לפרש, 'ארד לסוף מעשיהם', כי שם כתוב 'ירד ה' לראות את העיר ואת המגדל', ועל כן שם בהכרח הוא לשון 'ירידה' ממש. אבל כאן שכתוב 'ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו', ניתן לפרש, ארדה לסוף מעשיהם.

הציון של רש"י לפירושו לעיל בפרשת ההפלגה, אינו רק ציון למקום בו פירש באופן דומה, אלא הוא ציון למקור הפירוש מדברי חז"ל שם. שכאן לא מצאנו פירוש זה במדרשים המצויים לפנינו, אבל על הפסוק לעיל, 'וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם', אמר במדרש תנחומא (פרשת נח סי' יח):

"וירד ה' לראות. וכי הוא צריך לרדת ולראות, והלא הכל צפוי וגלוי לפניו, שנאמר (דניאל ב, כב), 'ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא', אלא ללמד לבריות, שלא לגמור את הדין ושלא לומר דבר מה שלא רואין."

וכן פירש רש"י שם:

"וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא"

## עיון בפירושי שאר הראשונים

וכעין זה נראה שהוא פירוש רבינו מיוחס שם, זה לשונו: "וירד ה'. משל המקרא הוא, כלומר, נזקק המקום לטרוח על עסק אותו מגדל, וכן ארדה נא ואראה."  
ועוד עיין בדבריו כאן. ובבכור שור שם כתב:  
"וירד ה' לראות. דרך בני אדם הכתוב מדבר, כדי שיהא ניכר לאוזן, כי ממקומו רואה וחוקר וסוקר הכל."

נראה שיש בזה שלשה פירושים, ולכל הפירושים עיקר כוונת הכתוב לומר, שה' השגיח ונזקק לדון את הנעשה בארץ, אך ההבדל ביניהם מדוע נופל על כך לשון 'ירידה'.

א) לפירוש האבן עזרא, משום שמקרה התחתונים תלוי בגזירת העליונים, והרי זה כמו שהגזרות יורדות מן השמים.

ב) לפירוש הרד"ק ורבינו מיוחס, השגחת ה' יתברך בתחתונים היא כביכול 'ירידה' בכבוד ה', אלא שה' עושה

הראשונים פירשו את לשון 'ירידה' האמור בכתוב, לעיל בפרשת ההפלגה. וכך כתב האבן עזרא שם:

"בעבור שכל מעשה התחתונים תלויים הם בכח הגבוהים, ומהשמים יתכנו כל העלילות, על כן נקרא השם, 'רוכב שמים' (דברים לג, כו), 'היושב בשמים' (תהלים קכג, א), וכדרך לשון בני אדם, אמר הכתוב 'וירד'."

ובפירוש 'שיטה אחרת' לאבן עזרא התפרש קצת יותר:

"וירד ה'. בעבור שהגזרות יורדות מן השמים אמר הכתוב ככה."

והרד"ק כאן ציין לדבריו לעיל, שם כתב:

"וירד ה'. בהשגחת הקל במעשה השפלים, יכנה הכתוב בענין הזה בלשון ירידה, וכן בענין סדום, לפי שירידה היא אצל כבודו להשגיח בתחתונים, אלא שכן ראה הקל יתברך באדם מפני שתוף השכל אשר בו."

כן למעלת האדם, אך שייך בזה לשון ירידה. ואין זה לשון ירידה מלמעלה למטה, אלא לשון ירידה מבחינת הכבוד והמעלה.

ג) בבכור שור נראה שאין זה אלא משל בעלמא, ודברה תורה כלשון בני אדם, שכיון שבשר ודם צריך לבוא לראות, תפס לשון זה גם כלפי ה'.

ובפשטות נראה, שאף רש"י מפרש לשון 'וירד' כדברי הבכור שור, שדברה תורה כלשון בני אדם. שהרי גם אם נאמר שהתורה באה ללמד את הדיינים שצריך ראייה, עדיין מהן משמעות התיבות 'וירד ה'". אלא שהטעם שדרשו חז"ל את תיבת 'וירד', היא מפני הייתור, שהיה יכול הכתוב לומר, '**וירא** ה' את העיר ואת המגדל', ומה הוצרך לומר, '**וירד לראות**'. ולא שמענו 'דברה תורה

כלשון בני אדם' אלא במקום שהוא בא לסבר את האוזן, וכאן אם היה כתוב 'וירא' לא היה הכתוב חסר כלום, וכיון שאין ה' צריך לרדת בשביל לראות, אין צריך כלל לנקוט לשון ירידה. ולכן פירשו חז"ל שהתורה כתבה לשון ירידה ללמד הוראה לדיינים.

וסיוע לכך, שלענין המבול כתב הכתוב (לעיל ו, ה): '**וירא** ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו', ולא הוסיף לשון ירידה. וכן מצוי לשון 'וירא ה' כמה פעמים במקרא. ואכן ראה ברד"ק בפרשת נח שם, שהוצרך לתת טעם, מדוע במבול לא נאמר לשון ירידה [ולא זכיתי להבין דבריו]. נמצא שלשון ירידה כאן הוא מיותר, ועל כן נתנו חז"ל טעם לדבר. [אלא שאף לדרשת חז"ל עדיין צריך לפרש, מדוע למדה התורה הוראה זו לדיינים רק כאן, ולא לעיל בענין המבול.]

### עיונים בדברי רש"י ומפרשיו

אמנם מדברי הרד"ק כאן נראה דרך אחרת בזה, ז"ל: "**ארדה נא ואראה**. ענין הירידה בקל יתברך, פירשנו בפסוק וירד ה' לראות את העיר. ואמר '**ואראה** וכו', אף על פי שהכל גלוי וידוע לפניו יתברך, נכתב זה ללמד לבני אדם שלא ימהרו במשפטים, שהרי הקל אמר, לראות, ואמר, ואראה, וענין הראייה, להתבונן במעשה ההוא אם יש דרך לפוטרו מן העונש, כאדם שנושא ונותן בדין"

בפשטות גם דבריו בנויים על דברי התנחומא, אלא שהוא מפרש שהלימוד אינו מלשון 'ירידה', שאת לשון זה ביאר כבר לעיל, שהכוונה שעצם ההשגחה בתחתונים חשובה כלפי ה' 'ירידה', וכמו שהבאנו. אלא שגם מלשון 'ראיה', שפירושה התבוננות, יש ללמוד שצריך לא למהר לשפוט אלא להתבונן עד שיהיה הדבר מוחלט בעיניו.

והנה צריך להבין את מה שכתב המדרש 'מה שלא רואין', וכן הוא לשון רש"י, 'אלא בראיה', וזה פשוט שהבית דין אינם צריכים לראות בעצמם. ולכאורה הכוונה, שהבית דין יפסקו רק על פי ראיית עדים, ולא על פי אומדנא. ולפי זה לכן כתב רש"י כאן 'בדיני נפשות', כי דיני ממונות נידונים מאומד ואין צריך ראייה ממש, וכמבואר בסנהדרין (לז, ב). וכן פירש בבאר בשדה (לעיל בפרשת ההפלה).

אלא שבדור ההפלה, אין ברור שהיה העונש דיני נפשות [עי' שם ברש"י בפסוק ז' וט']. ואכן שם לא כתב רש"י כלשון שכתב כאן, אלא כתב 'עד שיראו ויבינו', משמע שאינו מפרש כמו כאן שבא לומר שצריך 'ראיה' ממש, אלא שצריך שיהיה הדבר ברור אצלו כעין ראייה, וכעין פירוש הרד"ק, שצריך שיהיה התבוננות מרובה. וצ"ע בזה.

בדברי המדרש ורש"י נראה שכוונתם לפרש את לשון 'ירידה'. וכן נראה ממה שפירש רש"י בפירושו השני, 'ארדה נא לסוף מעשיהם', ולא הזכיר כלל את ענין הראיה, וכן יש לדייק ממה שציין רש"י בדיבור המתחיל, 'ארדה נא', ולא הביא את תיבת 'ואראה' [כך הוא הדיבור המתחיל ברוב הדפוסים הישנים]. וכן דייקו מפרשי רש"י.

אלא שלפי זה צריך להבין, הרי המדרש לומד מהפסוק 'שלא לומר מה **שלא רואין**', וכן רש"י כתב, שלא יפסקו דיני נפשות **אלא בראיה**. ואיך למדים מלשון ירידה, שצריך הדין לראות.

אבל הפירוש הוא [כך עולה מדברי הרא"ם, עיין עליו, וראה עוד בגור אריה ובשאר מפרשים], שאם היה כתוב '**וירא** את את העיר ואת המגדל', אז לא הייתה מתפרשת הראיה בלשון ראייה ממש, אלא מלשון ידיעה והבנה [עיין רש"י בתחילת הפרשה פסוק ב'], כלומר, ה' ידע שבנו מגדל ולכן אמר לבלות את שפתם. לכן אומר הכתוב, 'וירד ה' לראות', והירידה היא ההליכה ממקום למקום כדי לראות בעין ממש, וממילא מתפרשת הראיה ראייה ממש, ולמדנו לדין שצריך ראייה.

וכן הוא בפסוק אצלנו, שאם היה כתוב 'אראה הכצקתה', לא היה הפירוש 'ראיה' ממש, אבל 'ארדה ואראה' מתפרש בראיה ממש. נמצא שלשון ירידה נכתב כדי לומר שצריך ראייה בדיני נפשות.

אמנם לפירוש השני של רש"י, גם אחר שכתוב 'ארדה ואראה', אין זה מתפרש בראיה ממש אלא בראיה והבנה, 'ראיה שכלית'. מה שאין כן בפסוק לעיל, שבו בהכרח הכוונה לראיה ממש, וכמו שהתבאר.

### תמצית הדברים:

א) המדרש ורש"י מפרשים שהכתוב מלמד לדון בראיה בלבד. ב) בראשונים ג' פירושים בלשון 'ירידה': (א) הגזירות 'ורדות' מלמעלה. (ב) הדין בתחתונים הוא כ'ירידה' כלפי ה'. (ג) דברה תורה כלשון בני אדם. ג) נראה שגם למדרש דברה תורה כלשון בני אדם, אלא שלשון 'ירידה' מיותר. ד) לרש"י הלימוד מלשון 'ירידה', ולרד"ק מלשון 'ראיה'. ה) לרד"ק למדנו שיתבוננו היטב, לרש"י כאן הלימוד, **שלא ידונו באומד**, ולרש"י לעיל נראה הכוונה, שיהיה ברור **כמו ראייה**.